YOSHLAR DUNYOQARASHIDA MILLIY VA UMUMBASHARIY QADRIYATLAR DIALEKTIKASI: IJTIMOIY-FALSAFIY TAHLIL

Madraximov Vaisbay Baxtiyarovich

O‘zbekiston Respublikasi Harbiy xavfsizlik va

Mudofaa universiteti, Katta o‘qituvchisi,

Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy Universiteti mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya: Mazkur tezisda globallashuv sharoitida yoshlar dunyoqarashini shakllantirishda milliy va umumbashariy qadriyatlar uyg‘unligining ijtimoiy-falsafiy ahamiyati tahlil qilingan. Yangi O‘zbekistonda Uchinchi Renessans poydevorini qurish jarayonida barkamol avlodni tarbiyalashning metodologik asosi sifatida bu ikki qadriyatlar tizimining o‘zaro bir-birini to‘ldiruvchi dialektik munosabati ochib berilgan. Shuningdek, yoshlarda milliy o‘zlikni saqlab qolgan holda mafkuraviy immunitetni rivojlantirish va vatanparvarlik tuyg‘usini umuminsoniy demokratik tamoyillar bilan birga olib borish zarurati ilmiy asoslangan.

Kalit so‘zlar: globallashuv, milliy qadriyatlar, umumbashariy qadriyatlar, yoshlar dunyoqarashi, barkamol avlod, Yangi O‘zbekiston, mafkuraviy immunitet, vatanparvarlik, ijtimoiy-falsafiy tahlil, dialektik muvozanat.

Аннотация: В данных тезисах анализируется социально-философское значение гармонизации национальных и общечеловеческих ценностей в формировании мировоззрения молодежи в условиях глобализации. Диалектическая взаимосвязь этих двух систем ценностей раскрывается как методологическая основа воспитания гармонично развитого поколения в процессе построения фундамента Третьего Ренессанса в Новом Узбекистане. Научно обосновывается необходимость развития идеологического

иммунитета и чувства патриотизма у молодежи при сохранении национальной идентичности в неразрывной связи с общечеловеческими демократическими принципами.

Ключевые слова: глобализация, национальные ценности, общечеловеческие ценности, мировоззрение молодежи, гармонично развитое поколение, Новый Узбекистан, идеологический иммунитет, патриотизм, социально-философский анализ, диалектический баланс.

Abstract: This thesis analyzes the socio-philosophical significance of harmonizing national and universal values in shaping the worldview of youth in the context of globalization. The mutually enriching dialectical relationship between these two value systems is revealed as the methodological basis for raising a harmoniously developed generation during the construction of the Third Renaissance foundation in New Uzbekistan. The necessity of developing ideological immunity and a sense of patriotism among youth while preserving their national identity in conjunction with universal democratic principles is scientifically substantiated.

Keywords: globalization, national values, universal values, youth worldview, harmoniously developed generation, New Uzbekistan, ideological immunity, patriotism, socio-philosophical analysis, dialectical balance.

Bugungi kunda insoniyat shiddatli globallashuv, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining misli ko‘rilmagan darajada rivojlanishi va madaniyatlararo integratsiya jarayonlarining chuqurlashuvi davrida yashamoqda. Mazkur murakkab va ziddiyatli ijtimoiy-tarixiy jarayonlar nafaqat davlatlarning iqtisodiy va siyosiy tuzilishiga, balki jamiyatning ma’naviy-ma’rifiy asoslariga, xususan, inson dunyoqarashi va qadriyatlar tizimiga ham o‘zining bevosita va bilvosita ta’sirini ko‘rsatmoqda. Ayniqsa, aholining eng faol va ta’sirchan qatlami hisoblangan yoshlar ongi global o‘zgarishlarning asosiy maydoniga aylanib ulgurdi. Bunday sharoitda yoshlarning ijtimoiylashuv jarayoni murakkablashib, ularning oldida

an’anaviy va zamonaviy, mahalliy va global qadriyatlar o‘rtasida to‘g‘ri tanlov amalga oshirishdek mas’uliyatli vazifa turmoqda.

Ijtimoiy-falsafiy nuqtai nazardan qaraganda, har qanday millatning yashovchanligi va taraqqiyoti uning o‘z tarixiy ildizlari, milliy o‘zligi va o‘ziga xos madaniyatini qanchalik asrab-avaylashi bilan belgilanadi. Milliy qadriyatlar – bu asrlar davomida sayqallanib kelgan, ajdodlarning hayotiy tajribasi, dunyoqarashi, e’tiqodi va axloqiy mezonlarini o‘zida mujassam etgan bebaho ma’naviy boylikdir. U yoshlarda mafkuraviy immunitetni shakllantirish, vatanparvarlik, oila muqaddasligi va insonparvarlik tuyg‘ularini kamol toptirishda muhim o‘rin tutadi. Biroq faqat milliy qobiqda o‘ralashib qolish, tashqi dunyodan uzilish va mutlaq izolyatsiya jamiyatni tanazzulga yetaklashi tarixdan ma’lum. Bugungi o‘zaro bog‘liq dunyoda umumbashariy qadriyatlarni inkor etish orqali taraqqiyotga erishib bo‘lmaydi.

Umumbashariy qadriyatlar insoniyatning umumiy yutug‘i bo‘lib, ular irqi, dini, millatidan qat’i nazar barcha uchun birdek ahamiyatli bo‘lgan tamoyillarni – inson huquqlari va erkinliklari, demokratiya, ekologik madaniyat, bag‘rikenglik, tinchlik va hamjihatlikni o‘z ichiga oladi. Mana shu o‘rinda muhim ijtimoiy-falsafiy muammo yuzaga keladi: yoshlar dunyoqarashida milliy o‘zlikni saqlagan holda, umumbashariy qadriyatlarni qanday qilib to‘g‘ri va uyg‘un tarzda singdirish mumkin? Chunki milliy zaminni unutib, faqat global qadriyatlarga ko‘r-ko‘rona ergashish yoshlarni o‘z ildizlaridan uzib qo‘yib, "ommaviy madaniyat"ning salbiy unsurlari qurboniga aylantirishi, milliy identifikatsiyaning yo‘qolishiga (marginallashuvga) olib kelishi mumkin. Demak, bu ikki qadriyatlar tizimi bir-birini inkor etuvchi emas, balki biri ikkinchisini taqozo etuvchi, boyituvchi dialektik xarakterga ega bo‘lishi lozim.

Yangi O‘zbekiston sharoitida Uchinchi Renessans poydevorini yaratishdek ulug‘vor maqsad qo‘yilgan bir paytda, erkin fikrlaydigan, zamonaviy bilim va kasb-hunarlarni puxta egallagan, ayni paytda o‘z milliy tomirlaridan ozuqa oluvchi barkamol avlodni tarbiyalash davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri etib

belgilandi. Bu jarayonda milliy va umumbashariy qadriyatlar uyg‘unligi barkamol avlod dunyoqarashini yuksaltirishning eng maqbul va samarali metodologik asosi sifatida namoyon bo‘ladi. Falsafiy tahlillar shuni ko‘rsatadiki, dunyoqarash qotib qolgan dogma emas, u muntazam rivojlanib boruvchi dinamik tizimdir. Yoshlar dunyoqarashining yuksalishi ularning obektiv borliqni qanday qabul qilishi, ijtimoiy munosabatlarga qay darajada kirishishi va jamiyat oldidagi fuqarolik burchlarini qanday anglashi bilan chambarchas bog‘liqdir.

Jamiyat taraqqiyotining ijtimoiy-falsafiy tahlili shuni ko‘rsatadiki, qadriyatlar tizimi inson va jamiyat o‘rtasidagi munosabatlarni tartibga soluvchi, shaxsning ijtimoiylashuvini ta’minlovchi o‘ziga xos ma’naviy-ma’rifiy mexanizmdir. Bugungi murakkab sharoitda barkamol avlod dunyoqarashini yuksaltirishning metodologik asosi sifatida milliy va umumbashariy qadriyatlarning dialektik uyg‘unligiga murojaat qilish tasodifiy emas. Bu ikki fenomen bir-birini inkor etmaydi, balki biri ikkinchisining mantiqiy davomi sifatida shaxs kamolotida yaxlit tizimni hosil qiladi.

Milliy qadriyatlar – bu shunchaki o‘tmish sarqiti yoki tarixiy yodgorlik emas, balki bugungi yoshlarning ijtimoiy moslashuvida hayotiy zaruratdir. Yoshlarda mustahkam fuqarolik pozitsiyasini va yurt taqdiriga daxldorlik hissini shakllantirishda milliy qadriyatlarning o‘rni beqiyos. Xususan, Vatan himoyasiga qamarbasta bo‘lish, el-yurt oldidagi burch va sadoqat tuyg‘ulari aynan milliy qadriyatlarning negizida shakllanadigan ijtimoiy fenomendir. Mazkur qadriyatlar yoshlarda xizmat madaniyatini, jamiyat oldidagi mas’uliyatni ongli ravishda qabul qilishning ichki motivlarini (intrinsic motivations) yuzaga keltiradi. O‘z tarixi, ajdodlar merosi va milliy o‘zligini anglagan yoshlardagina sog‘lom fuqarolik vatanparvarligi shakllanadi va ular turli yot mafkuralar ta’siriga tushib qolishdan himoyalanadi.

Biroq, zamonaviy falsafiy tafakkur shuni talab qiladiki, milliylik o‘z-o‘zidan yopiq, konservativ tizim bo‘lib qolmasligi kerak. Jahon hamjamiyatiga keng integratsiyalashuv jarayonida umumbashariy qadriyatlarni o‘zlashtirish hayotiy zaruratga aylanadi. Umumbashariy qadriyatlar – qonun ustuvorligi, inson huquqlari,

demokratik tamoyillar, fikrlar xilma-xilligiga nisbatan bag‘rikenglik (tolerantlik) va innovatsion tafakkurni anglatadi. Global dunyoda raqobatbardosh bo‘lish uchun yoshlar nafaqat milliy, balki umumbashariy miqyosda fikrlashni o‘rganishi lozim.

Shu o‘rinda milliy va umumbashariy qadriyatlar dialektikasi quyidagi uchta asosiy yo‘nalishda barkamol avlod dunyoqarashining metodologik asosi bo‘lib xizmat qiladi:

- **Ijtimoiy-siyosiy va huquqiy sohada:** Yoshlarda davlatchilik an’analariga hurmat va fuqarolik burchi tuyg‘usi (milliylik) xalqaro huquq normalari, demokratik erkinliklar va global mas’uliyat (umumbashariylik) bilan uyg‘unlashadi. Natijada, nafaqat o‘z yurtining fidoyi fuqarosi, balki jahon hamjamiyatining teng huquqli a’zosi sifatida fikrlaydigan avlod yetishib chiqadi.
- **Axloqiy-ma’naviy sohada:** Sharqona odob-axloq, kattalarga hurmat, oila muqaddasligi kabi tushunchalar umuminsoniy gumanizm, gender tengligi va ijtimoiy adolat tamoyillari bilan boyitiladi. Bu esa yoshlarda mutaassiblik va radikalizmning oldini olishga xizmat qiluvchi kuchli mafkuraviy immunitetni yaratadi.
- **Ilmiy-intellektual sohada:** Ajdodlarning boy ilmiy merosidan faxrlanish va undan ruhiy ozuqa olish zamonaviy jahon ilm-fani yutuqlarini, axborot texnologiyalari va global innovatsiyalarni o‘zlashtirishga bo‘lgan intilish bilan birlashadi. Bu sintez yoshlarni yaratuvchanlikka, yangi bilimlarni kashf etishga undaydi.

Aks holda, qadriyatlar muvozanatining buzilishi yoshlarning ijtimoiylashuv jarayonida jiddiy inqirozlarni keltirib chiqaradi. Faqat milliy qadriyatlarga yopishib olish etnotsentrim va fanatizmga olib kelsa, milliy zaminni unutib umumbashariy qadriyatlarga mutlaq berilish milliy suverenitetning zaiflashuviga va yoshlarning kosmopolitlarga aylanib qolishiga sabab bo‘ladi.

Yangi O‘zbekistonda olib borilayotgan yoshlar siyosatining va amalga oshirilayotgan islohotlarning ijtimoiy-falsafiy negizida aynan mana shu oltin o‘rtalikni – muvozanatni ta’minlash maqsadi yotadi. Bu jarayonda ta’lim-tarbiya

institutlari, oila va mahalla hamkorligida yoshlar ongiga qadriyatlar uyg‘unligini singdirish zamonaviy davlatchilik taraqqiyotining eng muhim strategik vazifalaridan biri hisoblanadi. Demak, milliy va umumbashariy qadriyatlar uyg‘unligi barkamol avlod dunyoqarashini yuksaltirishning shunchaki nazariy konsepsiyasi emas, balki jamiyatning ijtimoiy-siyosiy barqarorligi va uzluksiz taraqqiyotini ta’minlovchi amaliy metodologik asosdir.

Xulosa qilib aytganda, globallashuv sharoitida yoshlar dunyoqarashini shakllantirishda milliy va umumbashariy qadriyatlarni bir-biriga qarama-qarshi qo‘yish emas, balki ularning uzviy uyg‘unligiga (sinteziga) tayanish eng to‘g‘ri ijtimoiy-falsafiy va metodologik yondashuvdir. Mazkur qadriyatlar tizimi o‘zaro biri-birini to‘ldiruvchi va boyituvchi xususiyatga ega: milliy qadriyatlar yoshlarni o‘z tarixiy ildizlari va milliy o‘zligiga bog‘lab, ularda kuchli mafkuraviy immunitet va fuqarolik vatanparvarligini shakllantirsa, umumbashariy qadriyatlar ularga global maydonda erkin fikrlash, zamonaviy ilm-fan yutuqlarini o‘zlashtirish hamda jahon hamjamiyati bilan integratsiyalashuv imkonini beradi.

Yangi O‘zbekistonda Uchinchi Renessans poydevorini yaratish jarayonida barkamol avlodni tarbiyalash konsepsiyasi aynan mana shu dialektik muvozanatga asoslanadi. Tahlillarimiz ko‘rsatadiki, yoshlarda Vatanga sadoqat, harbiy-vatanparvarlik va yurt taqdiriga daxldorlik hissi (ichki motivlar) faqat ochiq, zamonaviy va insonparvar dunyoqarash bilan birlashgandagina o‘zining to‘laqonli amaliy samarasini beradi. Bu muvozanat yoshlarni bir tomondan etnotsentrizm va lokal qobiqqa o‘ralashib qolishdan asrasa, ikkinchi tomondan ularni "ommaviy madaniyat" va kosmopolitizm xatarlaridan, o‘zligini yo‘qotishdan ishonchli himoya qiladi.

Demak, milliy va umumbashariy qadriyatlar uyg‘unligi – bu shunchaki nazariy-ma’rifiy tamoyil emas, balki barkamol avlodni har tomonlama yetuk, mustaqil fikrlaydigan, o‘z Vatanining fidoyi fuqarosi va ayni paytda global miqyosdagi raqobatbardosh, bunyodkor shaxs sifatida voyaga yetkazishning kafolatlangan metodologik asosidir. Bunday dunyoqarashga ega bo‘lgan avlodgina

jamiyatning ijtimoiy-siyosiy barqarorligini saqlashga va davlatning barqaror taraqqiyotini ta’minlashga qodir bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati.

1. Nurullayeva.Z.S., THE ROLE OF SOCIAL SCIENCES IN SHAPING THE WORLDVIEWOFYOUTH // American Academic publishers, volume 6. issue 01,2026 ISSN: 2692-515-x, Impact Factor: 9.23. 231-238

2. Чупров В.И. Страницы истории возрождения социологии. PAGES OF HISTORY OF REVIVAL OF SOCIOLOGY. 98-102. https://cyberleninka.ru/article/n/stranitsy-istorii-vozrozhdeniya-sotsiologii

3. In the New Uzbekistan: The Theoretical Foundations of Developing Youths’ Worldview Based on National and Universal Values. (2025). European International Journal of Pedagogics, 5(05), 154-158. https://doi.org/10.71337/inlibrary.uz.eijp.88720

4. PETER L. BENSON, PETER C. SCALES, STEPHEN F. HAMILTON, and ARTURO SESMA JR. Positive Youth Development: Theory, Research, and Applications. https://fyi.extension.wisc.edu/youthadultpartnership/files/2015/08/Positive-Youth-Development.pdf

5. The New Uzbekistan: The Theoretical Foundations of Developing Youths’ Worldview Based on National and Universal Values. (2025). European International Journal of Pedagogics, 5(05), 154-158. https://doi.org/10.71337/inlibrary.uz.eijp.88

6. Telzer, E. H., Van Hoorn, J., Rogers, C. R., & T, K., DO. (2017b). Social influence on Positive Youth Development: A Developmental Neuroscience perspective. In Advances in child development and behavior (Vol. 54, pp. 215–258). https://doi.org/10.1016/bs.acdb.2017.10.003

7. Why Your Students’ Worldview Matters More Than You Think. Jordan Francis. August 4, 2025 https://rootedministry.com/why-your-students-worldview-matters-more-than-you-think/

8. Major Theories of Child Development: Frameworks for Learning. Education Blog | American Military University. By Robbie Gould | 11/04/2024. https://www.amu.apus.edu/area-of-study/education/resources/major-theories-of-child-development/

9. Telzer, E. H., Van Hoorn, J., Rogers, C. R., & T, K., DO. (2017b). Social influence on Positive Youth Development: A Developmental Neuroscience perspective. In Advances in child development and behavior (Vol. 54, pp. 215–258). https://doi.org/10.1016/bs.acdb.2017.10.003

10. Nurullayeva.Z.S., THE ROLE OF SOCIAL SCIENCES IN SHAPING THE WORLDVIEWOFYOUTH // American Academic publishers, volume 6. issue 01,2026 ISSN: 2692-515-x, Impact Factor: 9.23. 231-238